

ВІДГУК

офіційного опонента

декана факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Державного університету «Житомирська політехніка»,
доктора наук з державного управління, доцента **СЕРГІЄНКО Лариси Василівни**
на дисертацію **МАРКУШИНА Олександра Григоровича**
на тему: **«Публічне управління відбудовою
та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок із напрямками науково-дослідних робіт.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними трансформаційними процесами у сфері публічного управління в Україні, пов'язаними з поглибленням децентралізації та посиленням ролі територіальних громад у забезпеченні життєдіяльності населення. У межах розширення повноважень органів місцевого самоврядування саме ефективне управління інфраструктурним розвитком стає одним із важливих чинників спроможності територіальних громад, їх соціально-економічної стійкості й якості надання публічних послуг. Виклики воєнного часу суттєво актуалізували потребу у формуванні нових та модернізації існуючих управлінських підходів до відновлення міської інфраструктури з урахуванням безпекових ризиків і необхідності забезпечення сталого функціонування територій у повоєнний період. Проблематика дослідження набуває особливої значущості в контексті масштабних руйнувань об'єктів критичної, житлової та соціальної інфраструктури, що потребує не лише значних ресурсів, а й упровадження сучасних механізмів взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадськістю та міжнародними партнерами. Поряд з фізичним відновленням об'єктів інфраструктури відбудова розглядається як стратегічний напрям забезпечення сталого розвитку територіальних громад, підвищення інвестиційної привабливості територій та зміцнення соціальної згуртованості. У цьому аспекті дослідження питань публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури є своєчасним, суспільно важливим і таким, що має вагоме теоретичне та практичне значення.

Дисертаційне дослідження виконувалося у межах науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України «Трансформація публічного управління в умовах сучасних викликів» (номер державної реєстрації 0122U201662, 2022–2024 рр.), де автором проаналізовано й оцінено стан руйнування інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах Київського регіону, розроблено пропозиції щодо забезпечення ефективного функціонування механізмів публічного управління та застосування інструментів їх реалізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості та комплексністю методологічного підходу. Автором чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, що забезпечило цілісність наукового пошуку та послідовність викладу матеріалу. Структура роботи вибудована у логічній послідовності, а зміст розділів узгоджується із поставленими завданнями та сформульованими висновками. У дисертації простежується оптимальне поєднання теоретичних засад, аналітичного опрацювання матеріалів досліджень та розроблення прикладних рекомендацій.

У першому розділі дисертації (с. 25–74) розкрито теоретичні, правові й інституційні засади відбудови та розвитку міської інфраструктури у повоєнний період. Автором обґрунтовано сутність міської інфраструктури як об'єкта публічного управління, уточнено базові поняття, розкрито види інфраструктури з акцентом на критичність як основи національної безпеки. Зазначено, що проведена в 1990-х роках недержавницька приватизаційна політика призвела до того, що об'єкти критичної інфраструктури є вразливими до загроз з боку РФ (підрозділ 1.1). Аналізуючи особливості формування публічної політики у сфері відбудови пошкодженої та зруйнованої міської інфраструктури, а також нормативно-правового й інституційного забезпечення процесів відбудови населених пунктів України, автором обґрунтовано висновки про існування певного протистояння між децентралізованим і централізованим управлінськими підходами до регулювання процесів у цій сфері (підрозділи 1.2–1.3).

Другий розділ (с. 75–126) присвячено аналізу сучасного стану руйнувань і практики відбудови міської інфраструктури в умовах воєнного стану. Оцінюючи стан руйнування міської інфраструктури в територіальних громадах Київської області, зокрема на прикладі Ірпінської міської територіальної громади, автор висловлює думку про планомірне здійснення росією політики урбіциду. Це підтверджується наведенням аналітичних даних про значні руйнування об'єктів житлової та соціальної забудови, дорожньої інфраструктури, мереж електро-, водо- та газопостачання, інженерних і комунікаційних систем (підрозділ 2.1). Важливими є питання залучення інвестицій у проєкти відбудови інфраструктури шляхом формування багатоканальної моделі фінансування (підрозділ 2.2) та застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою (підрозділ 2.3). Автором встановлено, що залучення коштів через державні та міжнародні платформи, співпраця з бізнесом, благодійними організаціями, впровадження механізмів співфінансування місцевих програм підтримки об'єднань співвласників багатоквартирних будинків і житлово-будівельних кооперативів сприяють диверсифікації джерел інвестування та зниженню фінансових ризиків. У дисертації обґрунтовано застосування інтегрованого підходу, що полягає у поєднанні чотирьох складових: управлінської (планування, організація, координація, моніторинг, аудит, контроль), безпекової (врахування ризиків), фінансової (забезпечення системної комплексної підтримки у коротко-, середньо- й довгостроковій перспективах) і партисипативної (впровадження нових форм ефективного співробітництва та господарювання).

Третій розділ (с. 127–186) присвячено концептуальним підходам до прийняття публічно-управлінських рішень щодо відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад. Автором узагальнено успішні зарубіжні практики повоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів і соціально-економічного розвитку населених пунктів. Зокрема, наведено приклади реалізації «Плану Маршалла», який сприяв відновленню економіки окремих європейських країн після Другої світової війни і став чинником європейської інтеграції (підрозділ 3.1). Акцентуючи увагу на професіоналізації органів місцевого самоврядування у підрозділі 3.2 з'ясовано, що найбільш складними для посадових осіб є повноваження, які пов'язані з будівництвом і відновленням інженерної інфраструктури, управлінням відходами та благоустроєм, що потребують поєднання технічних знань, управлінських навичок, фінансових ресурсів і міжсекторального партнерства зі стейкхолдерами. Це зумовлює необхідність посилення професійних компетентностей з питань інфраструктурного планування, управління проєктами відбудови, екологічного менеджменту та просторового розвитку. Викладена у підрозділі 3.3 авторська концептуальна схема партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови

та сталого розвитку міської інфраструктури демонструє систему взаємоузгоджених елементів, спрямованих на забезпечення успішної реалізації програмних документів відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури.

Дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності та етичних норм наукової спільноти. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації базуються на ґрунтовному аналізі нормативно-правових актів, вітчизняного та зарубіжного досвіду, враховують практичний досвід автора щодо відбудови і розвитку міської інфраструктури. Отримані результати є достатньо аргументованими, достовірними та логічно випливають із проведеного дослідження. Достовірність і повноту дослідження додатково підтверджує значна джерельна база, що налічує 276 найменувань.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації отримано та винесено на захист вагомі результати, що спрямовані на поглиблення теоретичних, методологічних і прикладних засад публічного управління у сфері відбудови та розвитку міської інфраструктури у повоєнний період. Наукова новизна отриманих результатів дослідження, що визначена автором як вперше, полягає у запропонованій і науково обґрунтованій концептуальній схемі партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури. Розроблена модель передбачає злагоджену діяльність органів державної та місцевої влади, бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів на основі функціонування комплексу взаємоузгоджених механізмів публічного управління, зокрема нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного, а також застосування ефективних інструментів на всіх рівнях публічного управління у різних формах взаємовідносин, серед яких – публічно-приватне партнерство, кооперація, самоорганізація та кластеризація. Партнерська взаємодія ґрунтується на вдосконаленій системі принципів, урахуванні комплексу функцій та управлінських підходів, що в сукупності забезпечує підвищення результативності відбудови та розвитку об'єктів інфраструктури.

Автором удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат публічного управління та адміністрування шляхом уточнення змісту дефініцій: «інфраструктура» – сукупність споруд, будівель, комунікацій, інженерних і транспортних мереж, систем, зокрема техніко-технологічних, організаційних, комунікаційних і соціальних взаємозв'язків, і служб, що забезпечують безперервне й ефективне функціонування економічної, соціальної, екологічної й інших сфер життєдіяльності суспільства, формують умови для матеріального та нематеріального виробництва, суспільного відтворення, сталого розвитку і повсякденного життя населення; «міська інфраструктура» – територіально локалізована та функціонально диференційована складова інфраструктури, що охоплює систему міських споруд, будівель і мереж, об'єктів житлово-комунального, транспортного, соціального, рекреаційного та адміністративного призначення, а також управлінські, організаційні, технологічні, комунікаційні й інші процеси, які у сукупності забезпечують просторову цілісність, сталість, стійкість, безпеку й інклюзивність життєдіяльності територіальної громади; «відбудова» – складова повоєнного відновлення, цілеспрямований, системний і поетапний процес реконструкції, модернізації, перепрофілювання та переоснащення будівель, споруд, мереж, інфраструктурних об'єктів і територій, пошкоджених або зруйнованих внаслідок збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій, що передбачає не лише фізичне відновлення, а й подальше забезпечення підтримки її функціональної спроможності на засадах сталого розвитку;

- систему взаємоузгоджених принципів відбудови територіальних громад шляхом доповнення до існуючих принципів комплексного просторового планування, системності,

підзвітності, відкритості, прозорості, субсидіарності та згуртованості наступних: співробітництва та партисипативності (узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій органів публічної влади з різними учасниками партнерської взаємодії у процесі формування та реалізації програм і проєктів відбудови та розвитку територіальних громад); інтегрованого й інклюзивного розвитку (поєднання галузевого, просторового та людиноцентричного підходів з урахуванням інтересів усіх мешканців, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, маломобільних груп населення); пріоритетності безпеки та стійкості (врахування ризиків надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів, формування спроможності територій, забезпечення захищеності населення й об'єктів критичної інфраструктури); гнучкості й адаптивності (здатність програм і проєктів відбудови оперативно реагувати на сучасні виклики та потреби громад); ефективного використання ресурсів і соціальної відповідальності (раціональне планування, координація та оптимальне використання людських, фінансових і матеріальних ресурсів для досягнення максимальної результативності заходів відбудови; орієнтація суб'єктів публічного управління на врахування суспільних інтересів і підвищення якості життя населення);

– інтегрований підхід до публічного управління відбудовою міської інфраструктури, що поєднує управлінську, безпекову, фінансову та партисипативну складові, враховує успішні практики зарубіжного досвіду повоєнного відновлення та соціально-економічного розвитку, спрямований на досягнення стратегічної мети – формування затишного, демократичного, соціально орієнтованого міста, привабливого для іноземних інвестицій, що забезпечить підвищення ефективності, стійкості й адаптивності розвитку території та задоволення потреб усіх мешканців.

Подальшого розвитку набули методологічні засади вирішення проблематики публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури, які охоплюють систему взаємопов'язаних категорій і понять, принципів, підходів, функцій, рівнів управління, механізмів та інструментів, що мають специфічне цільове спрямування та створюють наукове підґрунтя для впровадження різних форм партнерства у період воєнного стану та повоєнного відновлення. Також узагальнено кращі зарубіжні практики відбудови інфраструктурних об'єктів населених пунктів і соціально-економічного розвитку шляхом визначення ефективних інструментів повоєнного відновлення, впровадження яких дасть змогу вдосконалити існуючі підходи до публічного управління, трансформувати механізми та інструменти їх реалізації з метою забезпечення стійкості та сталого розвитку територіальних громад в Україні.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, розширюють науково-практичні підходи до публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури. У роботі визначено пріоритетні напрями відновлення інфраструктурних об'єктів і забезпечення сталого розвитку територіальних громад у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективах. Приділено увагу впровадженню підходу «Build Back Better», що орієнтує процеси відбудови не лише на відновлення зруйнованих об'єктів, а й на модернізацію із застосуванням енергоефективних рішень, цифрових технологій та європейських стандартів. Практична цінність дослідження полягає також у розробленні концептуальної схеми партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління, реалізація якої сприятиме підвищенню координації дій учасників процесу відбудови, раціональному використанню ресурсів, посиленню прозорості управлінських рішень та результативності заходів відновлення. Запропоновані рекомендації можуть бути використанні для формування

сучасної, безпечної, сталої, інноваційної та доступної міської інфраструктури в умовах повоєнного розвитку територіальних громад.

Результати дисертаційного дослідження відображено у 13 наукових публікаціях, серед яких 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 7 тез наукових доповідей, що свідчить про достатній рівень апробації та широку географію оприлюднення результатів. Висновки та рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використанні органами публічного управління та закладами вищої освіти як науково-методологічна основа під час формування та реалізації публічної політики, прийняття управлінських рішень у сфері відбудови та розвитку міської інфраструктури в повоєнний період, у процесі підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування. Окремі положення дисертаційного дослідження впроваджено у діяльність Ірпінської міської ради Київської області (довідка від 08.04.2024 р. № 01-14/1703) та Київської обласної державної адміністрації/Київської обласної військової адміністрації (довідка від 08.04.2024 р. № 3326/11/1/2024).

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація оформлена відповідно до вимог чинного законодавства України, виконана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Розділи роботи взаємопов'язані, висновки відповідають поставленим завданням та узгоджуються з науковою новизною. Авторські положення, методичні підходи та практичні рекомендації є достатньо деталізованими та доведеними до рівня практичного застосування. За тематикою, змістом, обсягом, рівнем наукової новизни і кількістю публікацій дисертаційне дослідження відповідає встановленим вимогам МОН до робіт такого рівня.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. При загальній позитивній оцінці змісту і результатів дисертаційного дослідження, доцільно звернути увагу на окремі дискусійні положення та зауваження:

1. Під час аналізу нормативно-правового забезпечення процесу відбудови зруйнованих населених пунктів України у підрозділі 1.3 автором опрацьовано значний обсяг нормативно-правових актів, які доцільно було б систематизувати та представити у зведеній таблиці для більш чіткого розуміння основних їх положень та повноважень відповідних органів публічної влади.

2. Одним із результатів застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою міської інфраструктури, на думку автора, є відповідний рівень задоволення потреб мешканців. Водночас у дисертації недостатньо розкрито методи взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, які дозволяють ідентифікувати та в подальшому врахувати потреби населення під час планування відновлення інфраструктурних об'єктів, а також оцінити рівень задоволення за результатами їх відбудови.

3. У таблиці 2.3 варто було б зазначити загальну суму збитків від руйнувань інфраструктурних об'єктів Ірпінської міської територіальної громади та розрахувати питому вагу пошкоджень за окремими видами інфраструктури (житлової, соціальної, промислової тощо), що дозволило б посилити аналітичну складову дослідження.

4. Для належного виконання завдань з відбудови та розвитку громад і територій автором запропоновано здійснювати безперервний процес професійного розвитку кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування відповідно до реальних потреб, з урахуванням специфіки виконання управлінських функцій і вивчення кращих вітчизняних та міжнародних практик. Для реалізації наданої пропозиції у роботі не уточнено механізм фінансування програм професійного розвитку публічних службовців.

5. Доцільно було б більш детально розкрити функції Координаційної ради з питань відбудови та розвитку при органі місцевого самоврядування (с. 178) та її роль у формуванні партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління.

Проте вищезазначені дискусійні положення та зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку одержаних результатів і не знижують теоретико-практичний рівень дисертаційного дослідження. Більшість з них носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку наукового доробку здобувача ступеня доктора філософії.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період» є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе науково-прикладне завдання, повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Маркушин Олександр Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент декан факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка», доктор наук з державного управління, доцент Лариса СЕРГІЄНКО